

УДК: 338.43:631.1:338.33

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-35

САКУН О.С., СЕЛЮТИН С. Т.

Чернігівський національний технологічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Стаття присвячена оцінці сучасного стану функціонування підприємств тваринництва в Україні та обґрунтуванню напрямів щодо формування стратегії реновації суб'єктів аграрного виробництва. Ідентифіковано, що нестабільність соціально-економічної ситуації в Україні, низький рівень концентрації капіталу в аграрній сфері, диспаритет цін між сільськогосподарською продукцією і продукцією промисловості та його наслідки зумовили хронічні проблеми у сфері тваринництва. Обґрунтовано, що формування матеріально-технічної бази суб'єктів аграрного виробництва відповідно до сучасних світових стандартів, підвищення рівня фондозабезпеченості галузі, розширене відтворення основного капіталу потребують значних інвестицій, які можна забезпечити шляхом комплексу інституціональних заходів у процесі формування стратегії реновації. Запропонована інтегрована система інституційного забезпечення реновацій у контексті стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Вирішення проблем реновації та розвитку підприємств тваринництва вимагає комплексного підходу, формування єдиної стратегії і механізму розвитку підприємств на основі міжгалузевої інтеграції і активізації інноваційних процесів. Реновація тваринництва має ґрунтуватися на перебудові моделі його ведення за мережевим принципом на основі розробки прогресивних ресурсозберігаючих маловитратних механізованих технологій виробництва і переробки продукції по замкнутому циклу з використанням новітніх проектно-технологічних рішень.

Ключові слова: тваринництво, аграрне виробництво, реноваційний розвиток, сільськогосподарська продукція, інтенсифікація, стратегія, інституційне забезпечення.

SAKUN O., SELUTIN S.

Chernihiv National University of Technology

CONCEPTUAL APPROACHES TO FORMATION OF STRATEGY OF LIVESTOCK DEVELOPMENT DEVELOPMENT

The article is devoted to the assessment of the current state of functioning of livestock enterprises in Ukraine and substantiation of directions for the formation of the strategy of renovation of agricultural production entities. Transformation of the management system of the national economy, reforming the organizational and economic mechanism necessitates the creation of a flexible structure of agricultural enterprises that would stimulate farmers to entrepreneurial and creative initiative. Achieving this goal is associated with the implementation of a multifaceted set of successive measures. They are presented to us in the form of three interdependent links: the first - immediate measures of a general economic nature, affecting all levels of government; second - improving the economic mechanism of the agricultural enterprise; third - improving the organizational structure of the agricultural enterprise. It is necessary to find the optimal combination between the measures of strategic planned regulation and the market mechanism. It is identified that the instability of the socio-economic situation in Ukraine, the low level of capital concentration in the agricultural sector, the price disparity between agricultural and industrial products and its consequences have led to chronic problems in the livestock sector. Obgruntovano that formuvannya materialno-tehnichnoyi bazy subjects ahrarnoho production according to suchacnyh cvitovyh ctandardiv, pidvyschennya level fondozabezpechenosti haluzi, rozshyrene vidtvorennya osnovnoho kapitalu potrebuyut znachnyh investytsiy, which mozha zabezpechyty by komplekcu inctytutsionalnyh zahodiv in protseci renovatsiy strategy formation. An integrated system of institutional support for renovations in the context of strategic development of production and economic activities of livestock enterprises is proposed. Solving the problems of renovation and development of livestock enterprises requires a comprehensive approach, the formation of a unified strategy and mechanism for the development of enterprises on the basis of intersectoral integration and intensification of innovation processes. Renovation of livestock should be based on the restructuring of the model of its management on a network basis based on the development of advanced resource-saving low-cost mechanized technologies of production and processing of products in a closed cycle using the latest design and technological solutions.

Keywords: animal husbandry, agricultural production, renovation development, agricultural products, intensification, strategy, institutional support.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання актуалізуються проблеми розвитку аграрного виробництва в умовах впливу кризових явищ вітчизняної економіки, дії несприятливих факторів зовнішнього середовища, пов'язаних із посиленням глобалізаційних процесів у світі. Відтак, особливого значення набуває розуміння змісту реновацій як необхідного драйверу розвитку аграрного виробництва, що стає важливим фактором кількісного та якісного зростання економіки, її успішної інтеграції у світове економічне середовище. Ці обставини зумовлюють необхідність поглиблення теоретико-методичних та прикладних засад формування стратегії реновації суб'єктів аграрного виробництва, яка повинна формуватись суспільством, державою, суб'єктами ринкових взаємодій з метою вироблення якісно нових, орієнтованих на сучасні досягнення, формальні і неформальні інституціональні зміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу особливостей розвитку тваринництва в Україні одними з перших звернулися О. Бородіна, С. Майстро, О. Могильний, Г. Мостовий, М. Латинін, М. Корецький, О. Саламін, Г. Черевко та ін. Дослідженням проблем розвитку та функціонування тваринницької галузі в Україні присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених С.П. Азізова, В.І. Аранчій, В.І. Бойка, О.В. Мазуренка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, І.С. Трончука та інших.

Вагомий внесок в обґрунтування концептуальних засад реноваційного розвитку аграрного виробництва зробили І.Ю. Гришова, Л.Є. Довгань, М.Й. Малік, О.Б. Наумов, С.С. Стоянова-Коваль, Т.С. Шабатура та інші.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в проведенні аналізу сучасного стану функціонування підприємств тваринництва в Україні та обґрунтуванні перспективних напрямів формування стратегії їх реноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження кількісних характеристик функціонування галузі тваринництва засвідчують наявність тенденції до скорочення майже за усіма показниками (табл.1). Так, станом на 2019 році поголів'я тварин суттєво скоротилось майже за усіма видами. Виключення становить лише свійська птиця, кількість якої збільшилась на 3,5 відсотки. Важливими продуктами тваринного походження, що становлять основу раціону населення є молоко, яйця та мед. Виробництво молока скоротилося на 9 % і на кінець 2019 року становило 9663,2 тис.т.. Це відбулося в першу чергу за рахунок зменшення поголів'я великої рогатої худоби через зростання витрат на її вирощування й утримання та погіршення структури кормової бази. Криза не вплинула на виробництво яєць протягом аналізованого періоду, яке залишається стабільним. Щодо обсягів реалізації тварин на забій, слід вказати, що за виключенням птиці, за всіма іншими видами худоби у 2019 році намітилась негативна до скорочення у порівнянні з 2014 роком (велика рогата худоба - 4 %, віці та кози-1,4%, свині-7%, коні-3%). При цьому, худоби та свиней реалізується менше ніж утримується. Вивчення показників продуктивності тварин засвідчило її зростання, так надій молока на одну корову збільшився на 7% відносно 2014 року. Окреслений стан функціонування галузі тваринництва засвідчує необхідність ініціації якісних зрушень, оскільки внутрішній попит на продукцію тваринного походження майже вичерпано, а отже нарощення кількісних показників розвитку галузі можливе лише за умов виходу на нові ринку збуту.

Вирішення завдань нарощення обсягів виробництва продукції тваринництва має відбуватися комплексно, в першу чергу, за рахунок збереження конкурентних позицій на освоєних ринках збуту та виходу на нові. Все це вимагає переосмислення підходів до вирощування, утримання тварин, організації виробничих процесів. Актуальним напрямом є виробництво органічної та нішової продукції тваринного походження.

У аграрному виробництві процес реновації відбувається повільно, по-суті еволюційно - переважно шляхом удосконалення діючих технологій, часткової модернізації машин й устаткування. Для інтенсифікації ж виробництва потрібні революційні зрушення - перехід до інноваційних технологічних систем, комплексної механізації й автоматизації виробничих процесів. Дотримання зазначених вище умов багато в чому залежить від науково-технічної політики, яка повинна бути спрямована насамперед на подолання нерівномірності й некомплексності технічного оснащення аграрного виробництва, які склалися. В умовах, коли одні технологічні операції всередині галузі оснащені новою технікою, а інші, суміжні з ними, не забезпечені нею в необхідній кількості, не можна домогтися повної механізації, а отже, і активізації інноваційного розвитку. Більше того, закладені в новій техніці потенціальні можливості інтенсифікації аграрного виробництва в цих умовах реалізуються лише частково, і настає такий момент, коли інтенсивність виробництва починає стримуватися, темпи зростання продуктивності сповільнюються, знижується фондівддача. Далі одні операції технологічного процесу здійснюються на основі нової техніки (основне виробництво), на інших же, особливо допоміжних використовується багато ручної праці. Такий стан пов'язаний з нерівномірністю технічної оснащеності підприємств агропромислового виробництва [1-2].

Великим резервом поглиблення інтенсифікації аграрного виробництва є подолання некомплексності його технічного оснащення шляхом механізації допоміжних процесів. Не менш важливими резервами слід вважати переоснащення основного виробництва досконалішою технікою, впровадження інноваційних технологій. Оснащення технічними засобами допоміжного виробництва - матеріальна основа інтенсифікації аграрного виробництва.

При вдосконаленні технічної політики необхідно виходити з того, що переозброєння аграрного виробництва на нинішньому етапі розвитку - найбільш прогресивна форма відтворення основних фондів, тому що воно здатне забезпечити комплексне оновлення виробництва й на цій основі прискорити процес інноваційного розвитку. Вкрай важливо реалізувати такі напрями технічного розвитку й застосувати такі види техніки, за допомогою яких можна активно реалізувати основні принципи технічної політики.

З багатьох напрямів інноваційного розвитку цілям інтенсифікації виробництва найбільшою мірою відповідають такі, як автоматизація й комплексна механізація, хімізація, меліорація земель на базі нової сільськогосподарської техніки. Звичайно, названі напрями не вичерпують усіх досягнень науки, але за рівнем розробленості, за широтою сфери можливого використання в сільськогосподарському виробництві вони найбільшою мірою відповідають його інтенсифікації [3-4].

На рис. 1 представлена інтегрована система інституційного забезпечення стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, яка функціонує за допомогою сукупності спеціальних механізмів, які охоплюють і регламентують усі процеси, що проходять в аграрному виробництві. У свою чергу сама система інституційного забезпечення є елементом складнішого утворення – національної системи державного регулювання, яка сформована на основі досягнень науково-технічного прогресу, культурних та духовних традицій і т.д. Необхідно зазначити, що формування організаційно-

економічних складових розвитку підприємств тваринництва потребує в першу чергу визначення місця перерахованих складових в структурі інтегрованої системи інституційного забезпечення. Спрямованість цього дослідження припускає розгляд особливостей формування механізму реновацій виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва на основі його інституційного регулювання, тому необхідно детальніше розглянути і виявити особливості складових подібного механізму.

Таблиця 1

Динаміка основних показників функціонування розвитку галузі тваринництва в Україні у 2014-2019рр

Показники	Роки				Темп росту 2019/2014 рр
	2014	2017	2018	2019	
Кількість поголів'я худоби та птиці					
Велика рогата худоба, тис.гол.	3884	3530,8	3332,9	3092	79,6
Вівці та кози, тис.гол.	7350,7	6109,9	6025,3	5727,4	77,9
Свині, тис.гол.	1371,1	1309,3	1268,6	1204,5	87,8
Коні, тис.гол.	316,8	261,5	244	224,4	70,8
Птиця свійська, тис.шт.	213336	204831	211654	220486	103,4
Реалізація на забій сільськогосподарських тварин, тис.т					
Велика рогата худоба	651,9	617,3	609,9	626,4	96,1
Вівці та кози	28,9	28,6	29,8	28,5	98,6
Свині	1048,2	1021,6	978,9	976,3	93,1
Коні	13,8	14	14,3	13,4	97,1
Птиця свійська	1501,1	1561	1660,4	1825,8	121,6
Виробництво молока, яєць, вовни, меду					
Молоко всіх видів, тис.т	10615,4	10280,5	10064	9663,2	91,0
Яйця всіх видів, млн.шт	16782,9	15505,8	16132	16677,5	99,4
Вовна всіх видів,	2270	1967	1908	1734	76,4
Мед,т	63615	66231	71279	69937	109,9
Продуктивність сільськогосподарських тварин,кг					
Середній річний удій молока від однієї корови	4644	4820	4922	4976	107,1
Середній річний настриг вовни від однієї вівці	2,9	2,8	2,7	2,6	89,7

Джерело: складено за звітними даними Державної служби статистики

Акцентуючи увагу на сукупності різних механізмів у рамках інтегрованої системи інституційного забезпечення реновацій у контексті стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, ми припускаємо, що сам по собі процес розвитку – процес всеосяжний, і у рамках певного, конкретного механізму складно знайти достатній теоретичний і практичний інструментарій для його успішної реалізації [5-6].

Серед головних умов формування і забезпечення ефективного функціонування запропонованої системи, які необхідно обов'язково врахувати, наступні: кон'юнктура світового ринку сільськогосподарської продукції та продовольства; рівень внутрідержавного споживання та ціни на створений продукт; інфраструктурно-обслуговуюча складова та її функціональні можливості й стан; державна регулятивна політика щодо аграрного бізнесу та механізм саморегулювання; регіональні особливості розвитку агробізнесу та сільських територіальних утворень; інноваційно-інвестиційна складова розвитку аграрного виробництва на селі.

Висновок. Широкоплановість стратегічних імперативів функціонування виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, вимагає від держави й уповноважених нею органів дієвих кроків з інституціоналізації національно-адаптивних норм у контексті забезпечення реноваційного розвитку виробництва та конкурентоспроможності національного господарства. Концептуальні положення формування механізму інституційного регулювання реновацій виробничо-господарської діяльності мають бути спрямовані на стимулювання діяльності підприємств тваринництва у напрямі здійснення організаційно-економічних заходів щодо: забезпечення оптимального (достатнього для задоволення потреби внутрішнього ринку і зовнішнього експортного потенціалу) рівня виробництва сільгосппродукції та продовольства; відновлення безпосередньої, активної участі агропідприємств у фінансуванні розвитку села; розвитку природного потенціалу сільських територій та землі, що сприяє всебічному розвитку аграрного бізнесу. У результаті дослідження удосконалені вихідні положення щодо визначення концептуальних положень формування механізму інституційного регулювання реноваційного розвитку підприємств тваринництва, які враховують особливості системного, синергетичного, еволюційного та інституційно-когнітивного підходів з урахуванням зовнішніх та внутрішніх інституційних факторів і ризиків розвитку. Запропонований підхід передбачає врахування особливостей взаємовідносин між економічними агентами аграрного виробництва, оцінку динаміки інституційного регулювання підприємств тваринництва та визначення ролі держави і суспільства у формуванні інституційних відносин, спрямованих на розвиток вітчизняного аграрного виробництва.

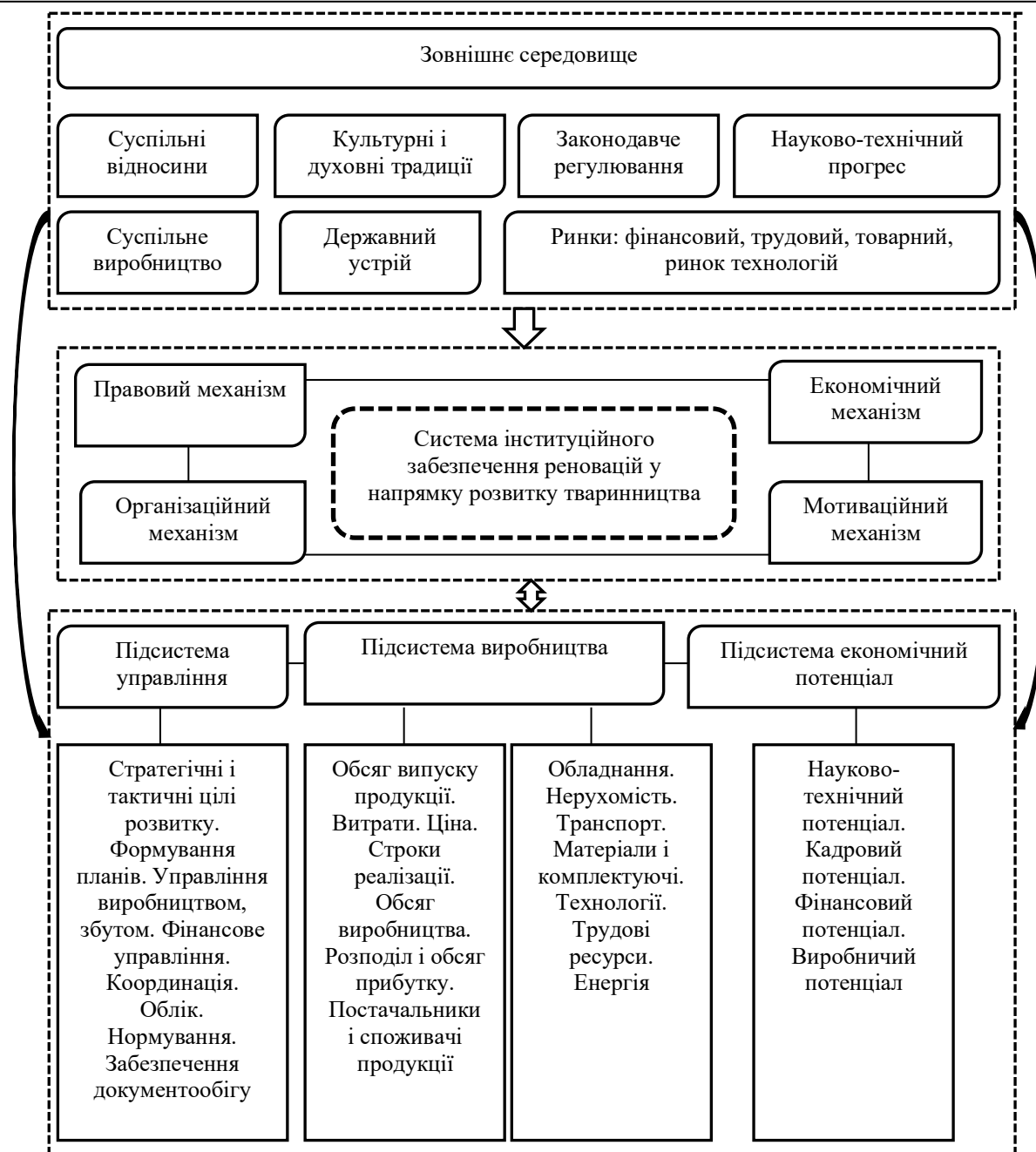

Рис. 1. Інтегрована система інституційного забезпечення реновацій у контексті стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва

Література

1. Череп А. В. Управління інноваційними процесами на підприємстві: сучасні підходи та перспективи. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. 2014. № 4. С. 43–46.
2. Довгань Л.Є. Стратегічне управління [Текст]: навч. посіб. / Л.Є. Довгань, Ю.В. Каракай, Л. П.Артемченко 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
3. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій. Економіка АПК. 2008. № 5. С.51–55.
4. Карасова Н.А. Реновація основних засобів сільськогосподарських підприємств та підприємств у лізингових умовах. Економіка: проблеми теорії та практики, 2008. №244. С.539-546.
5. Щербата М.Ю. Управління оборотними активами молокопереробних підприємств АПВ. Бізнес-навігатор. 2014. № 1. С. 155-159.
6. Митяй О.В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: "Економічні науки". Вип. 9-1. Ч.1. 2014. С. 57-60.

References

1. Cherep, A.V. (2014), "Management of innovative processes in the enterprise: modern approaches and perspectives", Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini: zbirnyk naukovykh prats', vol. 4, pp. 43-46.

-
2. Dovhan L.Ie., Karakai Yu.V., Artemenko L. P. (2011). *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management]: K.: Tsentr uchbovoi literatury.
 3. Malik M. Y. (2008). Do pytannia staloho rozvytku sil'skykh terytorii [On Sustainable Development of Rural Areas]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*. no. 5. pp.51–55.
 4. Karasova N.A. (2008). Renovatsiya osnovnykh zasobiv sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv v umovakh lizynhu [Renovation of fixed assets of agricultural enterprises under leasing conditions]. *Economics: problems of theory and practice*, 244, 539-546.
 5. Shcherbata M.Iu. (2014). Upravlinnia oborotnymy aktyvamy molokopererobnykh pidpryyemstv APV [Management of working assets of dairy processing enterprises]. *Biznes-navihator – Business Navigator*, no.1. pp. 155-159.
 6. Mytaii O.V. (2014). Alternatyvni dzherela pidtrymky ta zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky pidpryyemstv ahroprodovolchoi sfery [Alternative sources of support and strengthening of economic safety of enterprises in the agro-food sector]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: "Ekonomichni nauky" – Scientific Herald of Kherson State University. Series: "Economic Sciences"*, vyp. 9-1. Ch.1. pp. 57-60.

Надійшла / Paper received : 16.08.2020
Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020